

AZ URBANISZTIKA ÉS A TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS OKTATÁSA FRANCIAORSZÁGBAN: MÉRLEG ÉS KILÁTÁSOK

(The Education of Urban Science and Urban Development in
France: Balance and Prospects)

PIERRE MERLIN

Kulcsszavak:

urbanisztika településfejlesztés urbanisztikai, illetve településfejlesztési képzés Urbanisztikai és Településfejlesztési Kutatási és Oktatásfejlesztési Társaság

Jelen tanulmány az urbanisztika és a településfejlesztés oktatásának, a képzés intézményesülésének franciaországi fejlődését mutatja be. A képzési rendszer áttekintése, megismertetése mellett a szerző az urbanisztika és a településfejlesztés fogalmak lényegét, ismeretelméleti státuszát is tisztázni kívánja.

Bevezetés

Franciaországban az urbanisztika oktatása az első világháború végéig nyúlik vissza, de igazából csak 1968 után indult fejlődésnek. A településfejlesztés oktatása is ekkor kezdődött, amikor egyetemi földrajzprofesszorok azzal kezdtek foglalkozni, hogy hallgatóik számára az oktatáson kívül más elhelyezkedési lehetőséget is teremtsenek. Miért ilyen későn alakult meg és fejlődött ki ezen két oktatási ágazat? És miért van napjainkban akkora népszerűsége, hogy nyilvánvalóan jóval több a diplomás szakember, mint az elhelyezkedési lehetőség?

Mielőtt választ adnánk a kérdésekre és áttekintenénk a képzési rendszert, tisztázunk kell az urbanisztika és a településfejlesztés fogalmak lényegét, ismeretelméleti státuszukat, majd meg kell értenünk az (ekkor még csak felsőfokú) oktatásba való bevezetésük összefüggéseit.

Az urbanisztika és a településfejlesztés státusza

Kétségtelen, hogy az „urbanisztika” szó 1910-ben jelent meg először (Paul Clerget-nek a Neuchâtel Földrajzi Társaság Közlönyében megjelent írásában, egyébként vitatható definícióval). A „településfejlesztés” kifejezés, amely az előbbinél kedveltebb volt, az 1919-es Cornudet-törvényben bukkant fel először, amely bizonyos kategóriába tartozó települések számára előírta, hogy „rendezési, szépítési és fejlesztési tervet” készítsenek. Ezek a kifejezések tehát újkeletűek. Hogyan definiáljuk őket? Milyen szerepet tulajdonítsunk nekik?

Számos meglepetésben lesz részünk, ha néhány nagy lexikont fellapozunk (Merlin 2000). A Littré-ben (1863–1873) nem szerepel az urbanisztika szó, akár csak a Francia Nyelv Nagy Larousse szótárában sem (1875). A kifejezés csak az

első világháború után jelent meg, a XX. Századi Nagy Larousse-ban, amely három meghatározást is ad. Az első a jogi jelentésre korlátozódik, azaz az urbanisztika jogi hátterére. Egy rövid definíció szerint az urbanisztika „a városi agglomerációk be rendezésének és szervezésének művészete”. A kibővített értelmezés szerint „a tágabb értelemben vett emberi létesítmények (lakóépületek, munkahelyek, szórakozóhelyek, közlekedési és kereskedelmi hálózatok) városi vagy vidéki térben történő olyatén elhelyezésének művészete, hogy a hivatalok és az emberek közötti kapcsolatok a legkényelmesebb, leggazdaságosabb és legharmonikusabb módon működ-hessenek”. Ez a definíció igen érdekes, és lényegét tekintve ma is használható.¹

Egybevethetjük ezt azzal a nagyon egyszerű meghatározással, amelyet a legújabb Larousse ad a „településfejlesztésre” (ez a szó is hiányzik a régi lexikonokból): „rendben való elhelyezés tevékenysége”. Így az urbanisztika a településfejlesztés viszonylataként jelenik meg, tehát több, mint csupán a városi környezet alakítására specializált ágazat. A fejlesztés tágabb fogalom, mivel különféle arányokban értelmezhető, a helyitől kezdve (pl. egy negyed, egy tér, egy utca – a köznyelvben egy lakás, sőt egy helyiség arányaira is alkalmazzák) egészen országos méretekig (vidékfejlesztés), sőt kontinentális vagy világviszonylatban is.

Ekképpen definiálva az urbanisztika és a településfejlesztés már tudományos rangra tarthat igényt. Egy tudomány önálló fogalmakból épül fel, miközben elméleteket (gyárt) dolgoz ki. Fel kell ismerni, hogy a településfejlesztés és az urbanisztika fogalomrendszere nehezen különíthető el azon tudományokétól (legyenek bár egzaktak vagy nem), melyek a városépítészeti tárgykörével foglalkoznak. Ami az elméleteket illeti, a településfejlesztés nem kér belőlük. Az urbanisztika azonban sokfélét látott már kezdve Cerdától (1867) egészen Le Corbusier-ig, néha konkrét terekre alkalmazva (Barcelona és Chandigarh), melyek azonban nem találtak általános elfogadásra. Tudományosságuk elismerésének követelése, melyet számos urbanisztikai szakember hangoztat, gyakran csupán ígézet: ahogy Le Corbusier „helyes, valódi és pontos terv”-ként mutatta be Ragyogó Városát (Ville radieuse) (Le Corbusier 1935), és kijelentette, hogy számára az urbanisztika tudományossága olyan geometriára korlátozódik, amely csak az egyenes vonalakat ismeri (Le Corbusier 1923).

Beszélhetünk-e – árnyaltabb kifejezéssel élve – eljárásokról, amikor az urbanisztikát és a településfejlesztést akarjuk minősíteni? Egy eljárás sajátos módszereket feltételez. Az urbanisztika és településfejlesztés viszont más tudományok módszereit alkalmazza, mivel sosem hozták létre a maguk önálló, elismert módszerét (Merlin 1995).

Akkor tehát művészetről kell beszélnünk esetükben? A művészet „a dolgok szabályok szerinti létrehozásának módja, egy szépségideál kifejezése” (Larousse). Az egyedüli – ráadásul instabil – szabályok a jogi szabályok, amelyekre azonban nem korlátozhatjuk az urbanisztika és a településfejlesztés jelentését. Ami a szépségideál-t illeti, elegendő, ha megsejteljük azokat a városi és vidéki tájakat, amelyeket a hajdani városépítésszek hagytak ránk, hogy kételkedjünk: művészetről van-e szó.

Akkor hát mi a státuszuk? Számunkra úgy tűnik, hogy a városrendezés és az urbanisztika egy *gyakorlat*, azaz szándékos tevékenység, de egyfajta eljárás is, vagyis „alkalmazási, megvalósítási gyakorlat, cselekvésmód, használat, a realitásokkal való szembekerülés, tétovázás, melyekből inkább tapasztalat születik, mint tudás.” (Merlin 2000)

De az urbanisztika és a településfejlesztés gyakorlata és eljárása többértelmű. Ez a többértelműség magyarázza hatáskörük megszerzésére tett kísérleteket, legalábbis Franciaországban. Mindenekelőtt a szakmai gyakorlatban: az építészek megpróbálták megszerezni a monopóliumot – és gyakran sikerrel is jártak –, s ezzel a Nagy Larousse harmadik definíciójára szűkítették a kifejezés értelmét („a legkényelmesebb, leggazdaságosabb és legharmonikusabb módon”). A közigazgatásban a híd- és útépítő mérnökök, akik a háború végén még elhanyagolták ezt a területet, később teljes lelkesedéssel alkalmazták a Beruházási Minisztérium 1966-os létrehozása után. Az egyetemeken pedig a geográfusok igyekeztek úgy bemutatni az urbanisztikát és a településfejlesztést, mint a regionális földrajz és a településföldrajz természetes meghosszabbításait.

Ezen törekvések mindegyike nyilvánvalóan elfogadhatatlan. Az utóbbira utalva emlékeztetünk arra, hogy az urbanisztika és településfejlesztés a térbe ágyazódnak, és az időbe íródnak. A múltban a vidék és a városok problémáinak megértéséhez a történelmi ismeretekre támaszkodtak. A jövőben a szakembereknek hosszú távra, előretekintve kell tervezniük. Napjainkban pedig figyelembe kell venniük a társadalom igényeit, várakozásait, esetenként alakítaniuk kell azokat.

Az oktatás fejlődése

Az első képzések megjelenése és fejlődése

Elsőként az urbanisztikai oktatás jött létre Marcel Poète befolyására. Ő kezdeményezte 1918-ban egy Várostörténelmi, Földrajzi és Gazdálkodási Intézet létrehozását, melyből 1919-ben megalakult az Urbanisztikai Tanulmányok Főiskolája, s ennek köszönhető a Párizsi Egyetem Urbanisztikai Intézetének 1923-as létrehozása is. Ez az intézet, amely a két világháború között erősen kötődött a Francia Városépítésszek Társasága (SFU) szakmai köréhez, adta ki a „Városi élet” című elméleti orientációjú folyóiratot, miközben az SFU „Urbanisztika” címmel egy szakmaibb jellegű folyóiratot jelentetett meg.

Franciaországban az urbanisztikai oktatás helyzete 1968-ig változatlan maradt, csupán egy tanszéket (Pierre George vezetésével) és egy urbanisztikai doktorátust hoztak létre a Sorbonne-on az 1960-as évek elején, melyeket az építészek befolyására hamarosan egy semlegesebb „urbanisztikai tanulmányok” fedőnevű képzésre redukáltak. Az Út- és Hídépítőmérnöki Főiskolán pedig 1964-ben megalakult egy Város- és Vidékfejlesztési Műhely.

Az állami oktatás keretein belül 1968 után hat intézmény jött létre, abban az időben, amikor az urbanisztika ismét az érdeklődés előterébe került:

- a Párizsi Egyetem Urbanisztikai Intézete (IUP), melyet 1969-ben Dauphine-ba helyeztek át, 1972-ben megszüntettek, és 1973-ban Párizsi Urbanisztikai Intézet néven alakítottak újjá Créteilben (a Párizs-Val de Marne-i Egyetem keretein belül);
- a Vincennes-i Egyetem Urbanisztikai Tanszéke (1969), amely 1971-ben a Párizsi Akadémia Urbanisztikai Intézetévé, majd 1987-ben Francia Urbanisztikai Intézet (IFU) alakult, s ugyanebben az évben Marne-la-Vallée-ba települt;
- a Politikai Tudományok Intézetének urbanisztikai tagozata;
- a Grenoble-i Urbanisztikai Intézet (a Grenoble-i Egyetemhez csatolva);
- a Vidékfejlesztési Intézet (IAR) Aix-en-Provence-ban (az Aix-Marseille-i Egyetem részeként);
- a Felsőfokú Településfejlesztési Tanulmányok Központja (CESA, a Tours-i Egyetemen).

Ez a hat intézmény azonban nem tudta megteremteni az urbanisztika és a településfejlesztés oktatásának közös alapjait, egyesek szerint ugyanis csak a felsőoktatásban lehet helyük (Dauphine, majd Créteil, az IEP, Grenoble, Aix), mások azonban úgy vélték, hogy oktatásukra mind a középiskolákban, mind a felsőoktatásban szükség van (Vincennes és Tours). Az intézményeknek mégis voltak közös jellemzőik: több szakágra terjedt ki az oktatás, és a tantestületekben számos szakember oktatott, szemben az olyan képzésekkel, amelyek lényegében csak egy tudományágat képviseltek és ez időben elterjedőben voltak, főként a földrajzosok kezdeményezésére, akik e képzéseket a „településfejlesztés” elnevezéssel illették.

Az egyértelműen több szakra kiterjedő és főleg szakemberek által oktatott képzésekkel (pl. műhelyek) párhuzamosan olyan képzések is elterjedtek, amelyek csupán a kulcsínre építettek. A jogászok speciális urbanisztikai, városrendezési, környezet- és építésügyi jogi képzéseket hirdettek. A „jogi” jelző hangoztatásával együtt azonban nem törekedtek a teljességre. De ez más tudományok képviselőire is igaz, főleg a geográfusokra, mint már említettük. Ezeken a képzéseken többnyire csak nagyritkán oktattak szakemberek és csak nagyon kevesen más tudományok szakértői (pl. nem volt ritka, hogy egy geográfus oktatta a közgazdaságtan alapelveit, sőt a jogot is).

Az APERAU létrehozása

A lendület, amelyet az urbanisztika és a területfejlesztés ügye az 1960-as években az államapparátusban kapott (lásd a Beruházási Minisztérium említett létrehozását a közmunkaügy és az építésügy összevonásával), valamint az értelmiségiek 1968 utáni kritikai hevülete a város problémáit érintően mégis veszített erejéből. A hat intézmény tantestülete alig változott. Röviden szólva az eufória korszaka után a településfejlesztési és urbanisztikai oktatás, melyet gyakran bíráltak szakmai körök és képviselők, legtöbbször segítő javaslatok nélkül, némileg válságba jutott. Igaz ugyan, hogy nem olyan mély válságba, mint hajdan a Párizsi Egyetem Urbanishti-

kai Intézete. A Városépítészeti és Lakásügyi Minisztérium urbanisztikai oktatási megbízottja megpróbálta arra ösztönözni az oktatási szakembereket, hogy működjenek együtt. Így szervezték meg 1984. június 13-án Créteilben az oktatók találkozóját. Ennek a rendezvénynek az eredményeképpen jött létre az Urbanisztikai és Településfejlesztési Kutatási és Oktatásfejlesztési Társaság (APERAU), és annak alapító okirata. Megszervezték az első eszmecsserét is „Urbanisztika és Egyetemek: újraosztás?” címmel.

Az APERAU-nak, ahogyan alapszabálya rögzíti, „a célja olyan rendezvények szervezése, amelyek alkalmasak

- az urbanisztikai és településfejlesztési kutatások és tájékoztatás fellendítésére,
- az urbanisztikai és településfejlesztési kutatással, oktatással megbízott intézmények közös érdekeinek képviselésére, együttműködésük és viszonyuk javítására,
- a szakmai kutatószervezetekkel, a hatóságokkal, nemzetközi szervezetekkel, külföldi képzési és kutatóközpontokkal való kapcsolatok és együttműködések fellendítésére”.

A tevékenységek között külön kiemeli a szöveg az „innovációk és kísérletek nyomon követését és értékelését”.

Megalakulása után az APERAU tárgyalásokba kezdett az urbanisztikáért felelős minisztériummal, és 1985-ben alá is írtak egy megegyezést az urbanisztika és a településfejlesztés oktatásáról a Beruházási Minisztérium urbanisztikai és településfejlesztési bizottságával. Az okiratot 1989-ben átdolgozták és kiegészítették, miután a szakma két fő intézményét, a Francia Urbanisták Társaságát (SFU) és a Közhivatalok Urbanisztikai Alkalmazottainak Társaságát (APUCT) összevonták.

Az APERAU sosem tekintette magát zártkörű klubnak, még kevésbé olyan csoportnak, amelynek feladata az alapító tagok érdekeinek védelmét szolgáló nyomásgyakorlás lenne. Az alapítók között találjuk az 1968 után létrehozott hat intézményt, valamint a később alakult Lyoni Urbanisztikai Intézetet (Lyoni Egyetem). Később az APERAU-hoz számos szervezet kívánt csatlakozni, melyeknek azonban meg kellett felelniük a Társaság okiratában foglalt elveknek. Az esetek többségében adtak egy bizonyos türelmi időt, ami alatt a jelölt intézménynek összhangba kellett hoznia programjait az APERAU alapelveivel, és így feltételes tagként részt vehetett annak tevékenységében. Így csatlakozott az APERAU-hoz a Reimsi Egyetem Környezet- és Területrendezési Intézete (IATEUR), a Bordeaux-i Egyetem Urbanisztikai és Településfejlesztési Intézete, az Út- és Hídépítőmérnöki Főiskola kiegészítő szakja („Urbanisztika és településfejlesztés”) és a Nantes-i Egyetem szakirányú felsőfokú okleveles (DESS) képzése is, majd egy-két év elteltével teljes jogú tagok lettek. A Sorbonne Párizsi Urbanisztikai Intézete szintén csatlakozott a szervezethez.

1991–92-ben az APERAU aktív szerepet vállalt abban a munkacsoportban, amely a Beruházási, a Lakásügyi és a Közoktatásügyi Minisztérium hozott létre „az urbanisztikai és településfejlesztési képzések” kidolgozására, s melynek Ampe úr volt a vezetője, valamint az Ampe-jelentésben, ami az együttműködés eredményeként jött létre.

Az APERAU alapító okiratának elvei

Az 1984-ben kidolgozott alapító okirat ma is érvényes, időközben azonban kiegészült a Beruházási Minisztérium által aláírt, majd pedig a francia nyelvközösséghez igazított (1998) okiratok tartalmával.

Az okirat alapelvei:

- az urbanisztika és településfejlesztés lényegéből adódóan több szakágat érint, ennél fogva a képzésnek is több tudományágra kell kiterjednie mind a programok, mind a tantestületek összetétele, mind pedig az oktatók utánpótlása tekintetében;
- a településfejlesztés és az urbanisztika elméleti és kritikai tanulmányok tárgya és konkrét szakmai tevékenységi terület egyidőben: az oktatásnak ezt a két dimenziót egyesítenie kell; a szakmai diplomáknak is integrálniuk kell az elméleti és kritikai oldalt; ugyanígy, a kutatói képzésben is szükség van konkrét és gyakorlati ismeretekre, s ehhez elengedhetetlen a más szakágakra is kiterjedő oktatás, beleértve a műhelymunkát is;
- a szakma elsajátításához szükséges a hosszú gyakorlati idő (mely alól felmentést ad az ez irányú korábbi szakmai tevékenység), még a kutatói diplomával (DEA) rendelkezőknek is;
- az urbanisztika és a településfejlesztés egyéni alkotóképességet is feltételez, ezért saját (vagy kivételes esetben kisebb csoportban készített) szakdolgozat írása szükséges;
- ezek a követelmények nem teljesíthetők egyetlen tanév alatt, amennyiben a hallgatók nem végeztek a középiskolában urbanisztikai és településfejlesztési tanulmányokat.

Az APERAU értékelő tevékenységei

Az APERAU alapelveit tehát 1984–85-től elismerte a Beruházási Minisztérium, a Köznevelési Minisztérium és a szakmai szervezetek. Mint láttuk, az APERAU egyre inkább megerősödött. Az 1990-es évek elején azonban felmerült egy jogi kérdés: hogyan ítélték meg a társaság a jelöltek alkalmasságát a csatlakozásra, várakozási időt írva elő számukra, hogy az alapszabályban foglaltaknak eleget tessenek? Felmerült egy valódi értékelő rendszer létrehozásának gondolata. De vajon az értékelés nélkül felvett szervezetek dönthetnek-e más szervezetekről? Hozzáfogtak tehát az APERAU tagszervezeteinek értékeléséhez, mielőtt az új jelölteket értékelték volna ki.

Az elveket 1991-ben dolgozták ki, az értékelések pedig 1992 és 1994 között zajlottak le. Mindegyik intézményt ugyanazon személyek vizsgálták meg:

- az APERAU más intézményeiből két egyetemi tanár,
- két szakértő (közülük az egyiket szakmai szervezetek jelölték ki),
- a Beruházási Minisztérium képviselője (bár felkérték rá, a Köznevelési Minisztérium nem jelölt ki képviselőt).

Az értékelő bizottság előbb az intézmények részletes pályázatait tekintette át, majd helyben vizsgálódott (egy-két nap), így pontos információkat szerezhettek, találkozhattak az oktatókkal, a régi és jelenlegi diákokkal, felmérhették a gyakorlati oktatás, a műhelymunka, a záró szakdolgozatok minőségét.

Az értékelő jelentésre az adott intézmény is hivatalos választ adhatott. A jelentést és a választ az APERAU felsőbb fórumai vizsgálták meg, az alapító okirat pedig széles körű elfogadást nyert, kiegészülve néhány kikötéssel és (főleg) ajánlással.

Az értékelő eljárást ezek után 1995–96-ban, ugyanazon körülmények között, a csatlakozó jelöltekre alkalmazták. Így a toulouse-i képzések, a Párizsi Egyetem képzése, a bresti földszerkezettani tudományos és szakmai tanulmányok (MST), a lille-i és rennes-i DESS-képzések is felvételt nyertek az APERAU-ba. E két utóbbi képzés esetében a tervek elbírálása történt meg, ugyanis a csatlakozást és az elbírálást már az oktatás elindítása előtt kérelmezték. Az APERAU tanácsadó-szerepet töltött be, és a kezdeti tervet jelentősen továbbfejlesztette. A szervezet közvetítő szerepet is játszott az egyetemi felelős megbízottaknál az egy-két éves DESS-képzés gondolatának elfogadtatása érdekében, melytől azok idegenkedtek (az APERAU ezt már alkalmazta titokban, de csak 1992-ben vált hivatalossá).

Az APERAU nemzetközivé válása

Ez a belső értékelési kísérlet egyedülálló, legalábbis Franciaországban. Hamar ismertséget és elismerést szerzett, és külföldi intézmények is kapcsolatba kerültek az APERAU-val. Létezik egy európai társaság (Európai Tervező Iskolák Társasága, AESOP), mely azonban kizárólag angol nyelvű. Innen jött az ötlet, hogy az APERAU alakuljon francia nyelvű nemzetközi szervezetté. 1996 júliusában Montreálban előkészítő találkozót szerveztek (épp az AESOP és amerikai partnerszervezetének közös kongresszusa előtt). A tours-i társasági közgyűlés lett 1997-ben az „újjaalapító”: az APERAU új társasági alapszabályzatot fogadott el, és nemzetközi vezetőséget választott. Azóta a francia tagok alkotják a francia tagozatot. Québecből, Belgiumból, Svájcban, Marokkóból, Tunéziából és Libanonból is érkeztek csatlakozók. A tuniszi társasági közgyűlés (1998) elfogadta az APERAU új alapító okiratát, mely a régi okirat átdolgozásával, az új tagok helyzetének különbözőségét figyelembe véve jött létre. A bordeaux-i közgyűlés (1999) jóváhagyta az értékelés módszertani jegyzékét.

Időközben ismételten vizsgálat alá vették az APERAU francia tagjait 1996-ban, melyet kiterjesztettek más országok tagjelöltjeire is, akik a pozitív elbírálásig csatlakozott tagoknak számítanak, majd azután aktív tagokká válhatnak. A Brüsszeli Városfelújítási és Urbanisztikai Felsőfokú Intézet (ISURU) és Montreálban a Québeci Egyetem Urbanisztikai tanszéke már elbírálást nyertek.

Problémák és kilátások

Ha az APERAU megalapítása lehetővé is tette egy „klub” létrehozását a francia településfejlesztési és urbanisztikai intézetekkel, illetve később más francophon országok bevonásával, amely időnként képes a nyomásgyakorlásra is, ezzel még távolról sem oldódott meg minden probléma.

A Közoktatásügyi Minisztérium következtetlensége

1985-ben a Közoktatásügyi Minisztérium felismerte az APERAU létrehozásának és törekvéseinek jelentőségét, és lehetővé tette az urbanisztikai és településfejlesztői diplomák elismertetését. De ez az idill nem tartott sokáig. A miniszterek – és talán az iratok kezeléséért felelős hivatalnokok is – gyorsan cserélődnek. Ráadásul úgy tűnik, a minisztérium semmire sem emlékszik. Az értékelő vizsgálatokat követően számos olyan képzésre adtak engedélyt, amelyek igen kevésbé terjedtek ki több szakágra. Az 1990-es évektől a kormányok törvényekkel kívánták biztosítani az egyetemi tanulmányok szakosítását, és e célból egyre nagyobb számban elismertetni a szakirányú diplomákat. Úgy vélték, hogy a városrendezés és az urbanisztika nagy jövő előtt áll (holott, mint tudjuk, sajnos vége az aranykornak). Úgy képzelik, hogy egy DESS vagy egy egyetemi szakirányú diploma elismertetésével 30 munkahelyet teremtenek, holott csupán lesz 30 újabb munkanélküli vagy 30 olyan munkavállaló, aki kénytelen képzettségénél alacsonyabb színvonalú munkát elfogadni.

A szakma tehát telített. Az 1970-es években jelentősen kiszélesedett a helyi közösségek és szervezetek megújult érdeklődésével. De paradox módon az 1980-as években a decentralizáció következtében nem jöttek létre a várt munkahelyek, mivel az önkormányzatok más területeken fejlesztettek. Jelenleg az APERAU tagszervezetei évente legalább 500 olyan diplomás számára kínálnak állást, akik több oklevelet is szereztek (pl. IUP és DESS). Márpedig a szakmai szervezetek szerint legfeljebb ennyi álláslehetőség van. A Közoktatásügyi Minisztérium 1998–99-ben elismert 62 DESS-diplomát (ebből 14-et bíralt kedvezően az APERAU), 23 DEA-diplomát (ebből az APERAU csupán négyet), 30 középiskolai képzést – nem számítva az IUP-t, MST-t, a hagyományos egyetemi fokozatot, a településfejlesztő szakirányú egyetemi fokozatot (melyek közül az APERAU nyolcat fogadott el). Azaz a minisztérium által elfogadott képzéseknek több mint háromnegyede nem felel meg az APERAU alapkövetelményeinek. A minisztériumnak felelősebb döntéseket kellene hoznia.

A szakma strukturálása és a bejutás lehetőségei

Mindeközben kidolgozták az urbanisztika szakma részleteit. A szakmai szervezetek az SFU és az APUCT vezetésével 1993-ban együttműködést hoztak létre „Urbanisztika Szakma” néven, majd 1996-ban megalakították a Francia Urbanisták Tanácsát (CFDU). Utolsó lépésként 1998-ban a CFDU létrehozta az Urbanisztikai

Szakképzési Központot (OPQU), amely felülvizsgálja a jelöltek jogosultságát a szakképesítés elnyerésére. A követelmények megegyeznek az APERAU alapszabályzatában foglaltakkal.

De ha az urbanisták ügye már jó úton halad is – csak meg kell nézni az OPQU hatékony tevékenységét –, mindez nem mondható el a településfejlesztésről (a szakma pontos kidolgozása is várat még magára). Úgy tűnik, hogy számos többdiplomás szakember csak képzettségénél alacsonyabb színvonalú állásban tud elhelyezkedni.

Az országos közhivatalokba való bejutás (az egyik legfőbb elhelyezkedési lehetőség) sem egyszerű. Jelenleg nincsenek urbanisztikai és településfejlesztési szakemberek az alkalmazottak között (egyébként építészek sem). Az önkormányzatok kénytelenek szerződéses szakembereket foglalkoztatni – ennek feltételei szigorúan szabályozottak – a mérnöki munka keretei között. De ez csupán kényszermegoldás. Az utóbbi években a hivatal mérnökei kezdeményezést indítottak annak érdekében, hogy dolgozzák ki az állások megpályázásának feltételeit, és csak tudományos vagy műszaki végzettségük nyerhessenek el állást. Az ügy elakadt ugyan, de bármikor újra beindulhat. Az egyedüli jó megoldás az volna, ha a városépítészek és -rendezők alkalmazása lehetővé válna.

Az építészek törekvései

A történelem folyamán az építészek mindig úgy gondolták, hogy természetes tehetségük van az urbanisztikai pályára, akkor is, ha képzettségük koránt sem többirányú. Ma a Kulturális Minisztérium építészeti (és vagyongazdálkodási) bizottsága hangoztatja ezt, sokkal inkább, mint az építészeti iskolák, amelyek számos problémával küzdenek. Egy újabb keletű rendelet előírja, hogy az építészhallgatókat az „építészeti és urbanisztikai” tanterv szerint kell képezni, és feljogosítja az építészeti iskolákat, hogy „egyedül vagy más egyetemekkel közösen” adjanak ki felsőfokú diplomákat (DEA vagy DESS). Ez az utóbbi pont egyelőre csupán lehetőség. De joggal aggódhatunk miatta, ha tudjuk, hogyan osztogatják az építészdiplomákat ezek az iskolák (ami a szakma teljes telítettségéhez vezetett), és ismerjük a tantestületek igen gyenge összetételét (intézményenként átlagosan egynél kevesebb oktató rendelkezik egyetemi tanári képesítéssel).

A nélkülözhetetlen tematikai sokszínűség

Az APERAU körüli képzések egyik visszaszámolt tulajdonsága, hogy a képző intézmények egy kaptafára dolgoznak, nem igyekeznek szakosodni, és nem veszik figyelembe a regionális sajátosságokat sem.

Az ilyen specializálódás régi hagyomány néhány intézményben: a reimsi IATEUR a környezetrendezésre szakosodott, a CESA (Tours) a városrendezésre, a nantes-i DESS-diplomás képzés elsősorban jogi irányultságú, a rennes-i képzés a szociológiára, az IAR (Aix-en-Provence) pedig a vidékfejlesztésre helyez nagyobb hangsúlyt. A párizsi intézmények (Sorbonne, IFU, IUP) és az Út- és Hídépítőmérnöki Főiskola képzése esetében nincs világosan körvonalazott szak-

irány, vagy ha van is (pl. „Urbanisztika és városrendezés” az Út- és Hídépítő-mérnöki Főiskolán), azok némileg fiktívek. Máshol is előfordul, hogy egy idő elteltével a különböző intézmények hajlamosak megfeledkezni a szakirányukról.

A szakirányú kutatás hiánya

A szakosodás legjobb módja az volna, ha az oktatócsoportoknak saját kutatási területeik lennének. El kell ismernünk, hogy az APERAU tagintézményei körében a kutatás gyakran háttérbe szorul, és maga az APERAU is kevés hangsúlyt fektet a kutatásra. Az APERAU csak négy DEA (kutatói) diplomát ismert el, ezeket kb. tíz intézmény adhatja ki (a tizből hat tagja az APERAU-nak). Ez pedig annyit jelent, hogy az APERAU által elismert képzések többségében a kutatói körök nem az urbanisztikát részesítik előnyben (a városrendezéssel nem vonhatunk párhuzamot, mert a kutatók és diplomások körében nincs rangja). Az urbanisztikai és településfejlesztési egyetemi képzés tekintetében a francia oktatásügynek nagy hiányosságokkal kell szembenéznie.

Zárszó

Rövid története folyamán az urbanisztikai és településfejlesztési képzésnek kedvezőtlen, sőt ellenséges körülmények között, meg nem értettség közepette kellett működnie. Talán az elkülönülésük következménye volt ez. Az urbanisztikai képzés különvált az építészeti tanulmányoktól, ahogy tette azt például Olaszországban, Oroszországban vagy Közép-Kelet-Európában. A társadalomtudományok közé sem kívánt tartozni, kiszakítva természetes környezetéből, mint az Egyesült Államokban vagy Nagy-Britanniában. Pedig hallani már Franciaországban olyan hangokat, hogy „az urbanisztikának vége”, és inkább egy „várostudományt” látnának szívesen, ez azonban igen homályos és zavaros fogalom. Ha az urbanisztikai és a településfejlesztési képző intézmények ezeket a hangokat követnék, az a végüket jelentené.

Fordította: Annus Rita – Baráth Gabriella

Jegyzet

¹ Mi így fogalmazzunk meg: olyan, több szakágra kiterjedő tevékenységi terület, melynek célja, hogy a teret maradandóan, harmonikusan és hasznosan rendezze el (Merlin 1998).

Irodalom

- Cerda, I. (1867) *Teoria general de la urbanizacion*. Barcelone. Traduction française partielle par Antonio Lopez De Aberasturi (1965) Paris, Seuil.
Le Corbusier (1923) *Urbanisme*. Paris.
Le Corbusier (1935) *La ville radieuse*. Paris.
Merlin, P. (1995) *Les techniques de l'urbanisme*. PUF, Paris.
Merlin, P. (1998) *L'urbanisme*. PUF, Paris.
Merlin, P. (2000) „Introduction”. – Merlin, P.–Choay, F. (eds.) *Dictionnaire de l'urbanisme et de l'aménagement*. PUF, Paris. 3e éd. (sous-presse)